

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
SOOME-UGRI OSAKOND

Alan Vladimirov

ISIKSUSEOMADUSI TÄHISTAVAD ADJEKTIIVID
EESTI JA SOOME TÖÖKUULUTUSTES

Bakalaureusetöö

Juhendaja dotsent Heinike Heinsoo

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Teoreetilised lähtekohad	5
1.1. Heili Orava väitekirj	5
1.2. Eestlaste ja soomlaste stereotüüpsed isiksuseomadused	6
2. Isiksus.....	10
2.1. Isiksuseomadused psühholoogias	10
2.2. Isiksuseomadused keele seisukohalt	11
2.3. Isiksuseomaduste mõisterühmad	11
2.3.1. Interpersonaalsete isiksuseomaduste mõisterühmad	12
2.3.2. Intrapersonaalsete isiksuseomaduste mõisterühmad	13
2.3.3. Hinnangumõisted	13
3. Töökuulutus	14
4. Adjektiiv.....	16
5. Töökuulutustes kasutatud adjektiivide analüüs.....	17
5.1. Eesti töökuulutustes esinenud isiksuseomadusi tähistavad adjektiivid	17
5.2. Soome töökuulutustes esinenud isiksuseomadusi tähistavad adjektiivid.....	20
5.3. Töökuulutustes hinnangumõistetena käituvad adjektiivid	22
5.4. Isiksuseomadusi tähistavate adjektiivide mõisterühmad Eesti töökuulutustes	22
5.5. Isiksuseomadusi tähistavate adjektiivide mõisterühmad Soome töökuulutustes .	24
5.6. Eesti ja Soome isiksuseomadusi tähistavate adjektiivide mõisterühmade võrdlus	26
5.7. Eesti ja soome adjektiivide mõisterühmade jaotus.....	28
5.8. Otsesed autostereotüübid töökuulutustes	29
Kokkuvõte	31
Kirjandus	34
Henkilökohtaisia ominaisuuksia kuvaavat adjektiivit virolaisissa ja suomalaisissa työpaikkailmoituksissa. Tiivistelmä.....	35

Sissejuhatus

Selle bakalaureusetöö eesmärk on uurida Eesti ja Soome töökuulutustes kasutatud isiksuseomadusi tähistavaid adjektiive ja nende jagunemist mõisterühmadesse. Adjektiivide jagamisel mõisterühmadesse on aluseks Heili Orava doktoriväitekirjas „Isiksuseomaduste sõnavara semantika eesti keeles“ (2006) loodud mõisterühmade liigitus. Adjektiivide loetelu, esinemissageduse ja mõisterühmadesse jagunemise analüüsimisel uuritakse, kas ja kui võrd kattuvad Eesti ja Soome tööandjate ootused töötotsija isiksuseomadustele. Lisaks uuritakse stereotüüpsete isiksuseomaduste esinemist töökuulutustes. Selle analüüsimisel lähtutakse Hille Pajupuu ja Jaakko Lehtoneni uuringust eestlaste ja soomlaste stereotüüpidest ning H. Orava küsitluse tulemustest, milles paluti eestlastel nimetada rahvuskaaslaste iseloomustavaid omadusi.

Töö uurimusliku materjali kogumiseks on kasutatud Eesti ja Soome suurimate töövahendusportaalide <http://www.cvkeskus.ee> ja <http://www.mol.fi> kuulutusi. Mõlemast portaalist on võetud juhusliku valiku põhimõttel 100 kuulutust. Valiku ainsaks kriteeriumiks oli see, et töökuulutus pidi valimise hetkel (17.–18. mai 2013) olema „värske“, ehk oli lisatud viimase kahe nädala jooksul. Seega pole valitud kuulutused piiritletud ei valdkonna, asukoha, palga suuruse ega ühegi teise tunnuse järgi. Valimi koostamise hetkel oli Eesti ja Soome portaalides vastavalt ~8000 ning ~15000 töökuulutust. Igast valitud kuulutusest on välja otsitud kõik isiksuseomadusi tähistavad adjektiivid.

Püstitatud on kolm hüpoteesi:

1. Eesti ja Soome töökuulutustes kasutatakse sarnaseid isiksuseomadusi tähistavaid adjektiive. Hüpoteesi aluseks on asjaolu, et eestlased ja soomlased on naaber- ja sugulasrahvad, mistõttu võib oletada, et Eesti ja Soome tööandjad väljendavad isiksuseomadusi sarnaselt.

2. Eesti ja Soome töökuulutustes oodatakse tööle kandideerijalt sarnaseid isiksuseomadusi ja see väljendub mõisterühmade sarnasuses.
3. Positiivsed omadused, mida eestlased ja soomlased enda juures näevad (otsesed autostereotüübid), on ka tööandjale olulised. Rahvusega seostatavad positiivsed omadused on kujunenud üsna sarnases kultuuriruumis. Kuna tööandjad on osa sellest kultuuriruumist, võib oletada, et ka nemad seostavad oma rahvusega samu positiivseid omadusi ja otsivad selliste omadustega töötajaid.

Bakalaureusetöö koosneb viiest peatükist. Esimeses peatükis tutvustatakse teoreetilisi lähtekohti. Teises peatükis antakse ülevaade isiksusest ja selle omadustest ning tutvustatakse isiksuseomaduste mõisterühmi. Kolmandas peatükis tutvustatakse lühidalt adjektiivivi rolli keeles. Neljanda peatüki keskmes on töökuulutus kui tekstiliik. Viendas peatükis tutvustatakse empiirilise analüüsi tulemusi. Peatükis antakse ülevaade töökuulutustes kasutatud isiksuseomadusi tähistavate adjektiivide esinemise statistikast ja adjektiivide jagunemisest mõisterühmadesse. Lisaks tutvustatakse eestlaste ja soomlaste positiivsete otseste autostereotüüpide esinemisest töökuulutuses.

Töö teeb uudseks nii asjaolu, et uuritav materjal on kogutud just töökuulutusest, kui ka see, et võrreldakse just Eesti ja Soome kuulutusi.

1. Teoreetilised lähtekohad

Selles peatükis antakse ülevaade bakalaureusetöö teoreetiliseks aluseks olevatest uurimustest. Esimeses alapeatükis tutvustatakse Heili Orava 2006. aastal ilmunud väitekirja „Isiksuseomaduste sõnavara semantika eesti keeles“. Tema koostatud isiksuseomadusi tähistavate adjektiivide liigitus on selle töö aluseks töökuulutustes esinenud isiksuseomadusi tähistavate adjektiivide analüüsimisel. Teine alapeatükk tutvustab Hille Pajupuu ja Jaakko Lehtoneni tehtud uurimuse tulemusi. Uurimus kajastab, millisena näevad eestlased ja soomlased ennast ja oma naaberrahvusi. Aastatel 2003–2004 kogus Heili Orav andmeid oma väitekirja jaoks. Osa neist andmetest avaldas ta 2005. aastal koos Ene Vainikuga Keeles ja Kirjanduses ilmunud artiklis „Tee tööd ja näe vaeva, ... aga ikka oled vihane“. Andmed kajastavad, milliseid isiksuseomadusi tähistavaid adjektiive kasutavad eestlased oma rahvuskaalaste iseloomustamiseks. Teine alapeatükk on teoreetiliseks lähtekohaks analüüsimisel, kas nimetatud uurimustes kajastunud eestlaste ja soomlaste isiksuseomadused kajastuvad ka Eesti ja Soome töökuulutustes.

1.1. Heili Orava väitekirj

Oma doktoriväitekirjas „Isiksuseomaduste sõnavara semantika eesti keeles“ analüüsis Heili Orav eestlaste arusaamu inimese iseloomust ja iseloomujoonest nii, nagu see avaldub eestlaste aktualiseerivas sõnavaras (Orav 2006: 10). Oma uurimistöö keelematerjali kogumiseks viis Orav 2003. aasta sügisest kuni 2004. aasta talveni 100 eestlaste (50 mehe ja 50 naise) seas läbi küsitluse. Vastajad olid vanuses 14–90 eluaastat. Tema küsimustik koosnes neljast osast, milles ta palus intervjuueeritaval nimetada omadussõnu: 1) üldiselt inimese iseloomu kohta, 2) tuttava inimese iseloomu kohta, 3) eestlaste iseloomu kohta ja 4) enda iseloomu kohta. (Orav 2006: 29)

Omadussõnade nimetamiskatses anti kokku 5461 vastust, millest sorteeriti välja need sõnad ja väljendid, mis tähistavad eelkõige inimese välimust. Sorteerimise tulemusena jäi

alles 4593 keelendit, millest enamus kordus. Kokku osutus analüüsikõlblikuks 1271 erinevat sõna ja väljendit, millest 707 nimetati ainult ühel korral. (Orav 2006: 31) Nimetamiskatse käigus kõige rohkem esinenud sõnad peaksid tähistama eestlaste kultuuriruumis kõige olulisemaid iseloomuomadusi. Kõige sagedamini nimetatud iseloomuomaduseks osutus töökus – sõna *töökas* esines 150 korral. Sellele järgnesid omadussõnad *sõbralik* 110¹, *tark* 88, *kade* 86, *abivalmis* 85, *laisk* 78, *kinnine* 70, *aus* 60, *lahke* 60, *kuri* 51, *edasipüüdlik* 47 jne.² (Orav 2006: 33) Lõpuks jagas Orav nimetamiskatses esinenud sõnad semantilistesse mõisterühmadesse. Analüüsi tulemusena jagunesid adjektiivid 54 kategooriasse, mille lisandus suur hulk otseseid hinnanguväljendeid. (Orav 2006: 105) Samas märgib Orav, et tema kogutud iseloomusõnavara kui uurimise objekt ei hõlma kogu sõnavara, mida eesti keeles inimese iseloomustamiseks kasutatakse ning seega ei saa järgnevast absoluutset kehtivust omavaid kategooriaid järeldada. Moodustunud mõisterühmi käsitletakse pikemalt töö alapeatükis 2.1. Orava uurimusest selgus, et eestlaste jaoks on hinnatavamateks omadusteks töökus, tarkus ja kaasinimestest hoolimine. Negatiivset suhtumist ja põlgust tekitavad eestlastes teisi inimesi alavääristavad iseloomuomadused. (Orav 2006: 129).

1.2. Eestlaste ja soomlaste stereotüüpsed isiksuseomadused

Artiklis „Eestlaste ja soomlaste kommunikatsioonikäitumise tagamaadest“ tutvustab Hille Pajupuu 1991. aastal koos Jaakko Lehtoneniga tehtud uurimuse tulemusi, mis kajastavad, millisena näevad eestlased ja soomlased ennast ja oma naaberrahvusi. 320 eestlasel ja soomlasel paluti kolme vabalt valitud sõnaga iseloomustada oma rahvust ja naaberrahvaid. Tulemustes kajastuvad 10 kõige sagedamini nimetatud omadust. Iseloomulike tunnuste kogumeid, mida omistatakse ühiskondlikele või rahvuslikele rühmadele, nimetatakse stereotüüpideks. Enda rahvuse kohta käibel olevaid stereotüüpe nimetatakse autostereotüüpideks, teise rahvuse kohta käivaid stereotüüpe nimetatakse heterostereotüüpideks. Otseseks stereotüübiks nimetatakse oletuste kogumit selle kohta, millised on oma või teise rahvuse omadused. Projitseeritud stereotüübid on oletuste

¹ Arv omadussõna järel näitab omadussõna esinemise kordi nimetamiskatses.

² Täielik omadussõnade sagedusloend nähtav Heili Orava väitekirja Lisas 1.(lk 142–155)

kogum selle kohta, millised on teise rahvuse arvamused ja oletused. Seega saab stereotüübid jagada nelja kategooriasse:

- 1) otsene autostereotüüp (me arvame, et meie rahvus on ...);
- 2) projitseeritud autostereotüüp (me arvame, et teine rahvus peab meid ...);
- 3) projitseeritud heterostereotüüp (me arvame, et teine rahvus peab ennast ...);
- 4) otsene heterostereotüüp (me arvame, et teine rahvus on ...). (Pajupuu 1995: 773–774)

Järgnevates tabelites on H. Pajupuu ja J. Lehtoneni uuringu tulemused stereotüüpidest eestlaste ja soomlaste kohta. (Pajupuu 1995: 774–775)

Eestlaste otsesed autostereotüübid (me, eestlased oleme ...)	Eestlaste projitseeritud autostereotüübid (oletame, et soomlaste arvates oleme ...)	Soomlaste otsesed heterostereotüübid (eestlased on ...)	Soomlaste projitseeritud heterostereotüübid (eestlased mõtlevad, et nad on ...)
töökad	töökad	sõbralikud	alistatud
kinnised	rahaahned	isamaalised	sõbralikud
külmad	vaesed	külalislahked	töökad
tagasihoidlikud	pealetükkivad	alistatud	isamaalised
visad	saamatud	musikaalsed	vaesed
kohusetundlikud	sõbralikud	vaesed	julged
tasakaalukad	tagasihoidlikud	töökad	targad
edasipüüdlilikud	laisad	laisad	rõõmsad
järjekindlad	rumalad	tundlikud	õiglased
rahulikud	lahked	kiired	arad

Tabel 1. Stereotüübid eestlaste kohta.

Kõikides stereotüübikategooriates nimetatakse eestlasi töökateks. Eestlased toovad enda puhul välja töökusega seotud positiivseid omadusi nagu kohusetundlikkus, tasakaalukus, edasipüüdlikkus ja järjekindlus, soomlased nende omadustega eestlasi ei iseloomusta. Soomlased nimetavad nii otseses kui projitseeritud heterostereotüübis

eestlasi isamaalisteks, eestlased ei nimeta seda kummaski autostereotüübis. Eestlaste projitseeritud autostereotüübid peegeldavad, et eestlased arvavad, et soomlased iseloomustavad neid negatiivselt, peavad eestlasi ahneteks, vaesteks, pealetükkivateks, saamatuteks, laiskadeks ja rumalateks. Soomlaste otsene heterostereotüüp eestlastest on tegelikkuses palju positiivsem.

Soomlaste otsesed autostereotüübid (me, soomlased oleme ...)	Soomlaste projitseeritud autostereotüübid (oletame, et eestlaste arvates oleme ...)	Eestlaste otsesed heterostereotüübid (soomlased on ...)	Eestlaste projitseeritud heterostereotüübid (soomlased mõtlevad, et nad on ...)
töökad	rikkad	töökad	töökad
kadedad	sõbralikud	aeglased	targad
ujedad	töökad	uhked	modernsed
ausad	abivalmid	sõbralikud	visad
eelarvamuslikud	modernsed	vaiksed	aeglased
jäigad	uhked	lahked	uhked
visad	vabad	korralikud	lahked
sünged	külalislahked	kohusetundlikud	kohusetundlikud
isekad	haritud	rõõmsad	elurõõmsad
endaga rahulolevad	rahulolevad	lihtsad	ettevaatlikud

Tabel 2. Stereotüübid soomlaste kohta.

Sarnaselt eestlastele nimetatakse kõigis stereotüübikategoriates soomlasi töökateks. Soomlaste enesehinnang on võrreldes eestlaste enesehinnanguga kriitilisem, enda rahvust peetakse positiivsete omaduste kõrval ka süngeks, isekaks, kadedaks ja eelarvamuslikuks. Samas arvavad nad, et eestlased iseloomustavad neid positiivselt ja eestlaste otsesed heterostereotüübid soomlaste kohta kinnitavad seda. Eestlaste heterostereotüübid nimetavad soomlasi kohusetundlikeks, soomlased autostereotüüpides seda ei nimeta. Projitseeritud stereotüübid nimetavad modernsust. Soomlased arvavad, et eestlased

peavad neid modernseteks, kuigi eestlased neid nii ei iseloomusta. Samuti arvavad eestlased, et soomlased peavad end modernseks, kuigi soomlased end nii ei iseloomusta.

Heili Orav viis aastatel 2003–2004 läbi suulised intervjuud, kust sajal inimesel paluti nimetada iseloomuga seotud omadusi tähistavaid sõnu. Muuhulgas pidid katseisikud nimetama eestlasi iseloomustavaid meeldivaid ja ebameeldivaid iseloomuomadusi. Eestlast iseloomustati kokku 1975 väljendiga, neist prototüüpsemad on välja toodud järgnevas tabelis. (Vainik, Orav 2005: 4–6)

Sõna	Sagedus
Töökas	96
Kade	63
Kinnine	52
Edasipüüdlik	30
Sõbralik	24
Jonnakas	23
Rahulik	23
Tagasihoidlik	23
Ahne	21
Abivalmis	17

Tabel 3. Eestlaste iseloomuomadused.

Võrreldes Orava uurimuse tulemusi Pajupuu 1991. aasta uurimuse tulemustega selgub, et töökust peavad eestlased endale kõige iseloomulikumaks. Mõlemas uurimuses nimetati eestlasi veel ka kinnisteks, tagasihoidlikeks, edasipüüdlikeks ja rahulikeks. Seega võib neid omadusi pidada eestlaste otseste autostereotüüpide püsivamateks näideteks. Tulemused peegeldavad, et võrreldes 1991. aastaga on aastaks 2004 eestlase enesehinnang muutunud veidi kriitilisemaks, end iseloomustatakse ka negatiivsete omadustega nagu kade ja ahne. Samas on võrreldes 1991. aasta tulemustega uuteks positiivseteks omadusteks sõbralikkus ja abivalmidus.

2. Isiksus

Tavakeeles mõeldakse isiksuse all iseloomu või karakterit. See on ühele inimesele iseloomulike omaduste kogum, mis teda teistest inimestest eristab. Sellisel tõlgendusel on suur ühisosa sõna *isiksus* etümoloogilise tähendusega. Nimelt inglise keele sõna *personality* (eesti keeles *isiksus*) tuleb ladina sõnast *persona*. *Persona* tähistab inimese poolt kantavat maski, mis määrab ära selle, kellenä seda inimest nähakse ja millise inimesega on tegemist. Eestikeelsetes tekstides esineb sõna *isiksus* üsna harva. Selle sõna kõige sagedasem kasutuskoht on ajalehe kultuurirubriigid, kus seda kasutatakse erakordsuse, unikaalsuse ja silmatorkavuse tähenduses. Isiksuse kõige sagedamateks epiteetideks on *tugev, täiuslik, võimas, silmapaistev, legendaarne*. Lisaks sellele võib isiksus olla *huvitav, mitmekülgne, lummas, magnetiline*. Kokku tähistab sõna *isiksus* tavakeeles kaht omadust: esiteks on isiksuseks olemisel positiivne tähendus ning teiseks esinevad isiksusel kui omadusel võrdlusastmed – mida rohkem isiksust, seda parem on inimene. (Allik jt 2003: 25–26)

2.1. Isiksuseomadused psühholoogias

Isiksuseomaduste kui teadusobjekti uurimine kuulub tavapäraselt psühholoogia kompetentsi. Isiksust käsitlevaid teooriaid on loodud mitmeid, ent kõikehõlmavat ja kõikeseletavat teooriat isiksuse käsitlemiseks pole veel kinnistunud. Mitmete teadlaste definitsioonides on kesksel kohal isiksuseomadused ning isiksuse defineerimine toimub nende kaudu (Allik jt 2003: 70). Teised teadlased aga käsitlevad oma definitsioonides isiksuseomadusi inimeste sisemiste omadustena – seega ainult inimestevaheliste erinevustena (Allik jt 2003: 71).

Teadusajakirjanduses on isiksusepsühholoogiat käsitletud teadusena, mis uurib individuaalseid erinevusi. Sellise definitsiooni järgi on isiksusepsühholoogia teadus, mille uurimisobjektiks on inimestevahelised erinevused. (Allik jt 2003: 26) Isiksuseomadustega tegelevat psühholoogia osa nimetatakse omadustepsühholoogiaks

või joonepsühholoogiaks, mille tegevusalaks on mitmesuguste individuaalsete erinevuste mõõtmine ja kaardistamine (Allik jt 2003: 70).

2.2. Isiksuseomadused keele seisukohalt

Kitsamas tähenduses loetakse isiksuseomaduste hulka vaid inimese iseloomuomadusi. Laiemas tähenduses mõeldakse isiksuseomaduste all kõiki inimest kirjeldavaid omadusi: välimust, iseloomujooni, oskusi jne. Kõneleja teadvuses kujuneb mõiste, millel on sisu, sellele mõistele vastab lingvistilises semantikas omakorda kindel kontseptuaalne tähendus. Mõistete väljendamine toimub tavaliselt keele vahendusel sünonüümsete sõnadega, lisaks võib kõneleja seletada seda tähenduslikult seotud sõnade abil. Mõisted jagunevad keeles leksikaliseerunud ja teadvuses leksikaliseerumata mõisteteks. Leksikaliseerunud mõisteid on võimalik väljendada üldtuntud sõna või pikema kinnistunud leksikaalse üksusega, leksikaliseerumata mõistest arusaamine eeldab inimesele selle pikemat seletamist. Inimese „sisemisi“ omadusi tähistavad leksikaalsed üksused (sõnad, sõnaühendid, püsiväljendid) moodustavad isiksuseomaduste sõnavara (Orav 2010: 12) Orava sõnul on eesti keeles iseloomujoonte peamisteks tähistajateks omadussõnad (Orav 2010: 25).

2.3. Isiksuseomaduste mõisterühmad

Oma väitekirjas süstematiseeris ja analüüsis Orav lingvistilis-semantilisi analüüsimeetodeid kasutades eelnevalt kogutud eestikeelset isiksuseomaduste sõnavara. Sünonüümia-antonüümiasuhte olemasolu määratledes tegi ta kindlaks mõisteliselt seotud sõnarühmad. Ta koondas tähenduslikult sarnased mõisted koos nende vastanditega mõisterühmaks. Üks mõisterühm koosneb mitmetest teatud teema ümber koonduvatest sünonüümiridadest, mille erinevaid variatsioone saab eesti keele semantilises ruumis üldistada abstraktseks dimensiooniks. Selle aluseks on ühine „tüüpsituatsioon“ ning selles väljenduvad iseloomusõnade vahelised seosed. Orava järgi on isiksuseomaduste üldine jaotus järgmine:

- 1) Interpersonaalsed omadused – inimsuhetes avalduvad iseloomuomadused, mis omakorda jagunevad:

- omadusteks, mis avalduvad teistele suunatud hoiakutes (nt *kade, umbusklik*);
- omadusteks, mis avalduvad käitumises (nt *agressiivne, manipuleeriv, lojaalne*);
- omadusteks, mis avalduvad suhtlemistegevuses (nt *naljalembeline, jutukas*).

2) Intrapersonaalseteks omadusteks – inimest ennast iseloomustavad omadused, mis avalduvad tema üldistes tegevustes, teisi inimesi see ei puuduta. Need jagunevad omakorda:

- omadusteks, mis avalduvad käitumises ja on väliselt nähtavad (nt *julge, arg, sihikindel*);
- omadusteks, mis ei avaldu käitumises, pigem seesmised hoiakud (nt *alaväärne, jõuetu, enesekindel*). (Orav 2010: 38–39)

Kuna siinses töös kasutatakse Orava laiemat ja üldisemat isiksuseomaduste määratlust, siis ratsionaalsusel ja emotsioonidel põhinevatel isiksuseomadustel ning inimese väärtushinnanguil põhinevatel mõisterühmadel ei peatuta.

Järgnevalt vaadeldakse intrapersonaalsete ja interpersonaalsete isiksuseomaduste mõisterühmi.

2.3.1. Interpersonaalsete isiksuseomaduste mõisterühmad

Interpersonaalsete isiksuseomaduste üldine situatsioon seisneb teis(t)e inimes(t)ega seotud tegevuses. Kõigis siinsetes mõisterühmades on tähendusliku elemendina olemas keegi teine või teised, kellega ollakse interaktsioonis, sealhulgas suhtluses või keegi, kellele tegevus või käitumine on suunatud (nt *sõbralik*). Interpersonaalsete isiksuseomaduste alla kuuluvad järgmised mõisterühmad: *sõbralikkus, seltskondlikkus, ausus, usaldusväärsus, usaldamine, abivalmidus, hoolivus, viisakus, ülbus, domineerimine, kadedus, truudus, suuremeelsus, õiglustunne, avatus, koostöö, ihnus, paindlikkus, ahnus, seksuaalsus, suhtlusoskus* (selle alla kuulub omakorda *jutukas, õpetamine, vaidlemisoskus, naljasoon*). (Orav 2010: 42)

2.3.2. Intrapersonaalsete isiksuseomaduste mõisterühmad

Intrapersonaalsed isiksuseomadused peegelduvad inimese tegevuses ja välises käitumises, samas ei eelda need interaktsiooni teiste inimestega.

Intrapersonaalsete isiksuseomaduste mõisterühmad jaotuvad väliselt nähtavate ehk käitumises avalduvate omaduste rühmaks, kuhu kuuluvad töökus, osavus, edasipüüdlikkus, sihikindlus, otsustavus, julgus, praktilisus, realistlikkus, korralikkus, vastutustundlikkus, kohusetundlikkus, konservatiivsus, kiirus, teotahe, temperamentsus, tundlikkus, rahulolematuse, naiselikkus/mehelikkus; siseruumi ehk inimese sisemiste omaduste rühmaks, kuhu kuulub emotsionaalne seisund, enesehinnang; ja väärtustel põhinevate omaduste rühmaks, kuhu kuuluvad sõltuvus, sport, muusika, perekond, loodus, reisimine, kultuur, keeled, maitse, usk, rahvustunne. (Orav 2010: 43)

2.3.3. Hinnangumõisted

Traditsiooniliselt ei loeta hinnangumõisteid isiksuseomaduste sõnavara hulka, kuid siinse töö raames väärivad nad siiski äramärkimist. Hinnangumõisted ei anna informatsiooni inimese iseloomu ja käitumise kohta, vaid pigem näitavad iseloomustaja suhet iseloomustatavaga. *Meeldiv* võib tähistada erinevaid iseloomuomadusi nagu tähelepanelik, viisakas, optimistlik jne. *Vastiku* all võidakse mõelda omadusi nagu ahne, ülbe, jõhker jne. Heili Orav jagab hinnangumõisted kolme rühma, mis lähtuvad ütlejapoolsest huvist, meeldivusest ja talutavusest. Ütlejapoolset huvi tähistavad negatiivsed hinnangumõisted on näiteks *ebahuvitav*, *mõttetü*, *igav*, *kuiv*, positiivsed aga *huvitav*, *põnev*, *inspireeriv*, *innustav*. Hinnangumõisted, mis tähistavad ütlejapoolset meeldivust jagunevad samuti positiivseteks ja negatiivseteks. Positiivsed on näiteks *meeldiv*, *sümpaatne*, *normaalne*, *kena*, negatiivsed aga *ebameeldiv*, *ebasümpaatne*, *segane*, *nõme*. Talutavust tähistavad negatiivsed hinnangumõisted on näiteks *tüütu*, *väsitav*, *närviajav*, *probleemne*. Positiivsed on näiteks *lihtne*, *vahva*, *omane*, *austusväärne*. (Orav 104–105)

3. Töökuulutus

Kuna selle töö analüüsitav materjal pärineb töökuulutustest, antakse ülevaade ka töökuulututest kui tekstiliigist.

Ehkki viimastel aastakümnetel on valdav osa töökuulutustest paberväljaannetest internetti „kolinud“ ja tüütu lehitsemise asemel on võimalik endale meelepärane ja sobiv töökuulutus vaid paari hiireklõpsuga arvutiekraanile kuvada, ei ole nende põhifunktsioon – tööandja ja töötaja ühendamine – muutunud. Vastupidi – lisaks oma algele eesmärgile on töökuulutus omandanud teisigi, sugugi mitte vähemtähtsaid funktsioone, mida selles peatükis ka täpsemalt käsitletakse.

Endisest pikaajalisemaks ja organiseeritumaks muutunud tööjõu värbamine on pannud firmad kasutama töökuulutust osana oma äristrateegiast. Kui värbamise eesmärkide seadmisel ja meetmete valimisel on aluseks firma enda tegevus ja eesmärgid, aitab see panna kokku meeskonna oma ala parimatest, kvalifitseeritud tööjõud on aga äritegevuse tuum ja edu pant (Koivunen 2001, viidatud Lavón 2001: 7 järgi). Lisaks tööjõu värbamisele kasutatakse töökuulutusi ka ettevõtte maine kujundamiseks, mõjutades sellisel viisil ettevõtte imidžit. Töökuulutuses püütakse värvide, piltide, tunnusmärkide ja üldise väljanägemise abil kuvada kandidaatidele seda, mida ettevõtte pakub (Koivunen 2001, viidatud Lavón 2001: 8 järgi).

Töökuulutus hõlmab endas teavet töötajalt oodatavast haridusest, töökogemusest, isiksuseomadustest ning sisaldab informatsiooni ka ettevõttest, pakutava töökoha liigist, lisainformatsiooni andva isiku andmeid ning kuulutuse aegumiskuupäeva. (Kortetjärvi-Nurmi, Sirkka-Rosenström 1999, viidatud Lavón 2001: 15 järgi) Töökuulutustest kasutatavat keelt võib pidada teatud liiki allkeekeks, millel on ühisosa reklaamkeele ning teabekeelega. (Nordman 1990, viidatud Lavón 2001: 15) Töökuulutustele on iseloomulik sama tüüpi fraaside kasutus. Töötaja omadustele ja iseloomujoontele esitatavad nõuded tunduvad sageli liiga ambitsioonikad. Sageli sisaldavad töökuulutused mitmesuguseid

peitesõnumeid, mida tööle kandideerija saab hõlpsasti ära tunda. Näiteks võib kohata haridustaustaga seotud peitesõnumeid: vaatamata sellele, et kuulutuses on mainitud ka madalamat haridustaset, peetakse esimesena mainitud haridust tihti kõige tähtsamaks. Lisaks võib peitesõnum sisaldada ka informatsiooni konkreetse tööülesande väärtusest ettevõttes sõltuvalt sellest, kes (kas näiteks mingisuguse kindla üksuse juht või hoopis personalitöötaja) tööülesande kohta lisateavet annab (Kontkanen 2000, viidatud Lavón 2001: 15 järgi). Töökuulutustesse tasub panustada, kuna lisaks töötajatele loevad neid ka teised inimesed. Töökuulutused on nagu reklaamid, mille abil on hea ettevõtte mainet kujundada (Haapakoski 1998, viidatud Lavón 2001: 15 järgi). Ehkki Liisa Lavón viitab oma uurimuses sellele, et töötajaid aktiivselt otsivad ettevõtted mõjuvad edukatena ja näivad oma tegevust laiendavat (Lavón 2001: 15), on liiga aktiivsel töökäte otsimisel ka negatiivne pool, vähemasti Eesti kontekstis. Näiteks sama ettevõtte poolt liiga tihe töötajate otsimine (eriti samale töökohale) vähendab töötajates usaldusväarsust sellesama ettevõtte suhtes, sest kui pakutava töökohaga kaasnevad tingimused (palk, asukoht, hüved jne) nii head on, tekib paratamatult küsimus töötajate vahetumise põhjuse kohta.

Tavaliselt sisaldab töökuulutus taustainformatsiooni selle kohta, millisele kontsernile see kuulub või kes on selle omanik. Siinkohal võib olla juttu näiteks ettevõtte väärtustest, eetikast, töökeskkonnast. Lisaks sellele võib seal kajastuda ka informatsioon personali, toodangu hulga ja aastase kogutoodangu kohta. Ettevõtte kui tööandja püüab sel viisil luua endast võimalikult positiivse ja huvitava kuvandi (Helsingin Sanomat 1996, viidatud Lavón 2001: 16 järgi).

Lisaks eelmainitule on töökuulutuses tavaliselt nimeliselt ära märgitud isik või isikud, kes annavad lisainformatsiooni. Reeglina on lisatud lisateabe andja telefoninumber ja/või meiliaadress. Töökuulutustes pööratakse suurt rõhku ka keeleoskusele. Enamik kuulutusi sisaldab lisaks erialaste oskuste nõuetele ka keeleoskuse nõuet.

Töökuulutustes kasutatakse töötajalt oodatavate isiksuseomaduste väljendamisel adjektiive. Sellest johtuvalt vaadetakse järgnevalt adjektiive.

4. Adjektiiv

Adjektiivid ehk omadussõnad on tüüpjuhul arvus, käändes ja võrdlusastmes muutuvad sõnad (EKK 2007: 177). Adjektiividel on keelekasutuses kaks põhiülesannet. Esiteks väljendatakse nende abil, kas mingil entiteedil esineb mingi omadus. Teiseks adjektiivi ülesandeks on nimisõna juurde kuuluva täiendina täpsustada referenti, kellest või millest räägitakse. (Pajusalu 2009: 78) Eri keeltes võivad adjektiivide grammatilised omadused sarnaneda substantiivide omadega, verbide omadega, nii substantiivide kui verbide omadega või mitte sarnaneda kummagagi neist. (Aikhenvald, Dixon 2004: 1) Adjektiivide eristumine substantiividest ja verbidest väljendub eri keeltes erinevalt. Seetõttu võib adjektiivide kui sõnaklassi äratundmine olla keeruline. (Aikhenvald, Dixon 2004: 9) Erinevalt substantiivide ja verbide klassidest, millele on peaaegu alati omane suurus ja avatus, võib adjektiivide klassi suurus märgatavalt varieeruda. Mõnele keelele on iseloomulik avatud adjektiivide klass, teisele aga väike suletud adjektiivide klass. Samuti on võimalik, et keeles adjektiivide klass puudub. (Aikhenvald, Dixon 2004: 10) Eesti keeles moodustavad adjektiivid suure ja avatud sõnaliigi, millel on substantiividega palju sarnaseid tunnuseid, nt käänded, öeldistäitena esinemine. Ent adjektiivid omavad ka oma tüüpilisi tunnuseid, milleks on võrdlusastmed ning nimi- ja arvsõnaga ühildumine. (Pajusalu 2009: 77)

Sõnavara, sh omadussõnad, mida üksteise tegevuse kirjeldamiseks kasutatakse, on inimkäitumise mustrite „peegelpilt“. Keelelise märgistusega edastatakse ka olulisi ja vajalikke viitasid mingi inimgrupi väärtushinnangute kaardil. (Orav 2006: 10)

5. Töökuulutustes kasutatud adjektiivide analüüs

Analüüsi eeltööna on juhusliku valiku alusel kogutud Eesti tööportaalis <http://www.cvkeskus.ee> avaldatud 100 eestikeelset ja Soome tööportaalist <http://www.mol.fi> avaldatud 100 soomekeelset töökuulutust. Töökuulutustest on välja otsitud kõik isiksuseomadusi tähistavad adjektiivid. Isiksuseomadusi tähistavate adjektiivide kogumisel on jäetud kõrvale need adjektiivid, millega tähistatakse tööd või töökollektiivi, kuid omaette uurimisteedena võib tulevikus käsitleda neidki.

Analüüsi esimeses osas kajastatakse Eesti ja Soome töökuulutustest leitud isiksuseomadusi tähistavaid adjektiive, paigutatakse need Orava liigitusest lähtuvasse mõisterühmadesse ja võrreldakse Eesti ja Soome kontekstis ning viimaks jagatakse moodustunud mõisterühmad inter- ja intrapersonaalsete isiksuseomaduste rühmadeks. Iga alapeatükile (välja arvatud 5.3) on lisatud tulemusi illustreeriv diagramm.

Analüüsi teises osas uuritakse positiivsete otsuste autostereotüüpide esinemist töökuulutustes. Stereotüübid on pärit H. Pajupuu ja J. Lehtoneni uuringu ja H. Orava küsitluse tulemustest. Esiteks kontrollitakse positiivsete otsuste autostereotüüpide esinemist töökuulutustes kasutatud adjektiivide loetelus. Seejärel uuriti nende stereotüüpide esinemist mõisterühmades.

5.1. Eesti töökuulutustes esinenud isiksuseomadusi tähistavad adjektiivid

100 eestikeelsest töökuulutusest leiti kvantitatiivse analüüsi käigus 45 adjektiivi, mis esinesid töökuulutustes 261 korral. Töökuulutustes esinesid järgmised adjektiivid: *sõbralik* (38), *kohusetundlik* (32), *aktiivne* (25), *korrektne* (21), *täpne* (19), *positiivne* (17), *kiire* (13), *rõõmsameelne* (9), *iseseisev* (7), *nooruslik* (7), *abivalmis* (6), *usaldusväärne* (5), *initsiatiivikas* (5), *vastutustundlik* (4), *viisakas* (4), *enesekindel* (3), *töökas* (3), *tugev* (3), *julge* (3), *vastupidav* (3), *hooliv* (3), *õppimisvõimeline* (2), *lojaalne* (2), *teenindusvalmis* (2), *loov* (2), *algatusvõimeline* (2), *energiline* (2), *külalislahke* (2),

teotahteline (1), *empaatiavõimeline* (1), *kvaliteediteadlik* (1), *elurõõmus* (1), *lapsesõbralik* (1), *ambitsioonikas* (1), *hoolas* (1), *kohanemisvõimeline* (1), *koostöövalmis* (1), *pühenduv* (1), *tegus* (1), *lugupidav* (1), *eesmärgikindel* (1), *ettevõtlik* (1), *töotahteline* (1), *meeskondlik* (1), *sihikindel* (1).

Töökuulutustes esinenud adjektiivid saab jagada kahte rühma – vähemalt kümne esinemiskorraga adjektiivideks ja vähem kui 10 esinemiskorraga adjektiivideks. Vähemalt kümnel korral esines seitse adjektiiv, mis peaksid uurimistöökontekstis peegeldama Eesti tööandjate poolt töövõtjalt seitset enimoodatud isiksuseomadust. Enimesinenud adjektiiviks on *sõbralik*, millele järgnevad *kohusetundlik*, *aktiivne*, *korrektne*, *täpne*, *positiivne*, *kiire*. Vähem kui 10 esinemiskorraga adjektiivide rühma kuulub 38 adjektiiv, mis moodustavad umbes 4/5 kõigist esinenud adjektiividest. Seejuures esinevad need 38 vähemalt ühe esinemiskorraga adjektiiv kokku 96 korral, esimesse gruppi kuuluvad seitse vähemalt ühe esinemiskorraga adjektiiv aga 165 korral.

Analüüsi põhjal saab järeldada, et eestikeelsed töökuulutused on adjektiivirikkad. Töökuulutuste adjektiivirikkus on seletatav asjaoluga, et adjektiiv on inimese iseloomustamiseks enimkasutatav sõnaliik. Adjektiivide kaudu vahendab tööandja tööotsijale töö eelduseks olevaid isikuomadusi.

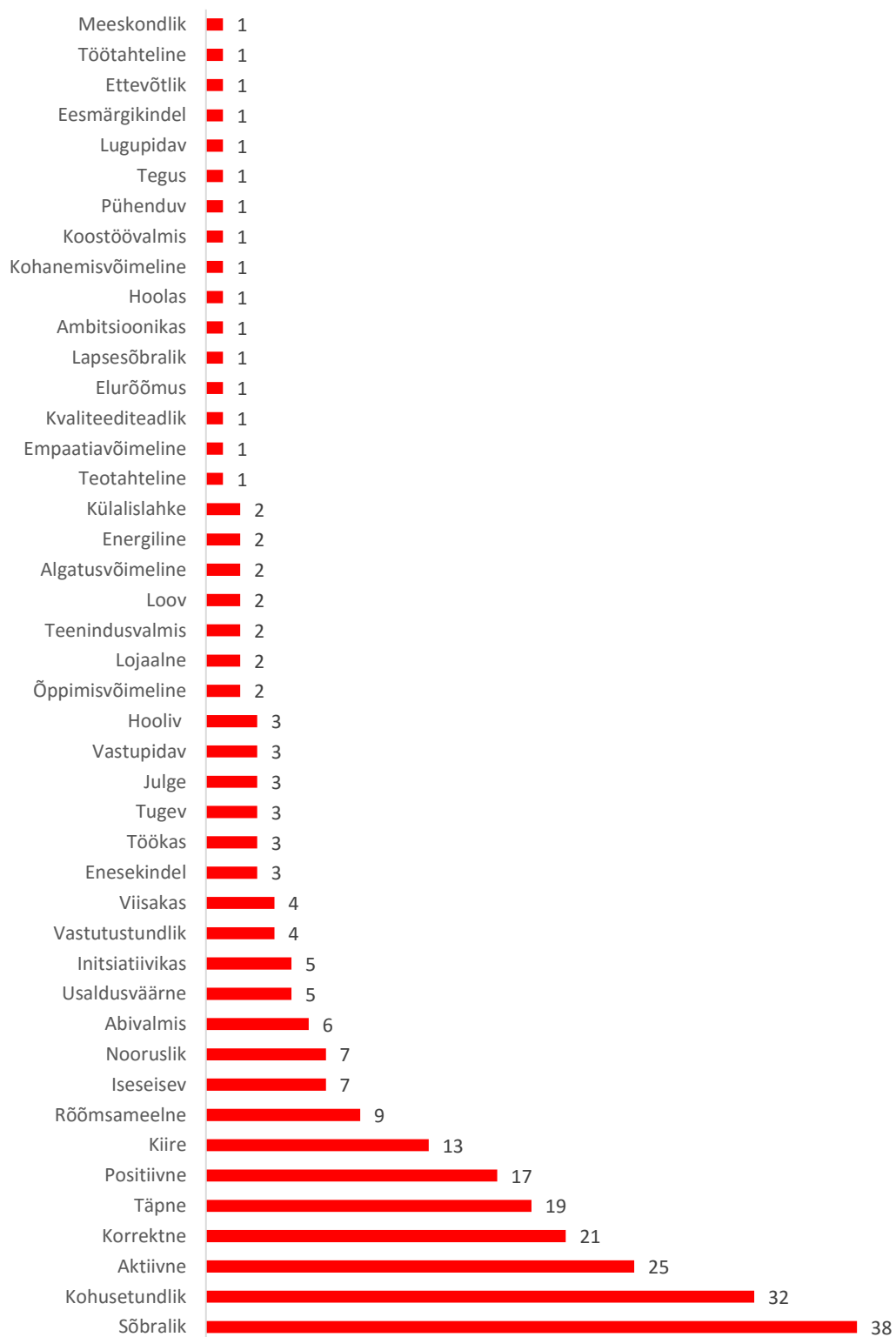

Diagramm 1. Eesti töökuulutustes esinenud isiksuseomadusi tähistavad adjektiivid ja nende esinemissagedus.

5.2. Soome töökuulutustes esinenud isiksuseomadusi tähistavad adjektiivid

100 soomekeelse töökuulutuse kvantitatiivse analüüsi tulemusena leiti 39 erinevat adjektiivi, mis esinesid töökuulutustes 216 korral. Töökuulutustes esinesid järgnevad adjektiivid (tõlkimisel kasutati SESS 2007): *oma-aloitteinen* (20), *joustava* (20), *aktiivinen* (18), *reipas* (17), *positiivinen* (13), *itsenäinen* (10), *yhteistyökykyinen* (10), *huolellinen* (8), *iloinen* (8), *luotettava* (7), *teokas* (7), *ahkera* (6), *palveluhenkinen* (6), *nopea* (5), *kogenut* (4), *motivoitunut* (4), *ammattitaitoinen* (4), *täsmällinen* (4), *asiakaslähtöinen* (4), *tarkka* (4), *energinen* (3), *innokas* (3), *osaava* (3), *myyntihenkinen* (3), *rohkea* (3), *taitava* (3), *järjestelmällinen* (3), *vastuuntuntoinen* (2), *tunnollinen* (2), *vuorovaikutustaitoinen* (2), *menestyksekas* (2), *nuorekas* (1), *varma* (1), *omatoiminen* (1), *lämmän* (1), *stressinsietokykyinen* (1), *mukautumiskykyinen* (1), *kunnianhimoinen* (1), *tulosorientoitunut* (1).

Töökuulutustes esinenud adjektiivid saab jagada kahte rühma – vähemalt kümne esinemiskorraga adjektiivideks ja vähem kui 10 esinemiskorraga adjektiivideks. Vähemalt kümnel korral esines seitse adjektiivi, mis peaksid uurimistöös kontekstis peegeldama Soome tööandjate poolt töötajalt seitset enimmoodatud isiksuseomadust. Kaheks enimesinenud adjektiiviks on *oma-aloitteinen* (ettevõtlik) ja *joustava* (paindlik), mis mõlemad esinevad 20 korral. Neile järgnevad *aktiivinen*, *reipas*, *positiivinen*, *itsenäinen* ja *yhteistyökykyinen*.

Vähem kui 10 esinemiskorraga adjektiivide rühma kuulub 32 adjektiivi, mis moodustab umbes 4/5 kõigist esinenud adjektiividest. Seejuures esinevad need 32 vähemalt ühe esinemiskorraga adjektiivi kokku 108 korral, esimesse gruppi kuuluvad seitse vähemalt kümne esinemiskorraga adjektiivi aga 108 korral.

Võrreldes eestikeelsete töökuulutustega on adjektiive mõnevõrra vähem – eestikeelsetes töökuulutustes 261 ja soomekeelsetes 216. Üle 10 esinemiskorraga adjektiive on sarnaselt eestikeelsetele töökuulutustele seitse. Samas kasutati neid soomekeelsetes kuulutustes vähem – eestikeelsetes töökuulutustes kasutati neid 165 korral ja soomekeelsetes 108 korral.

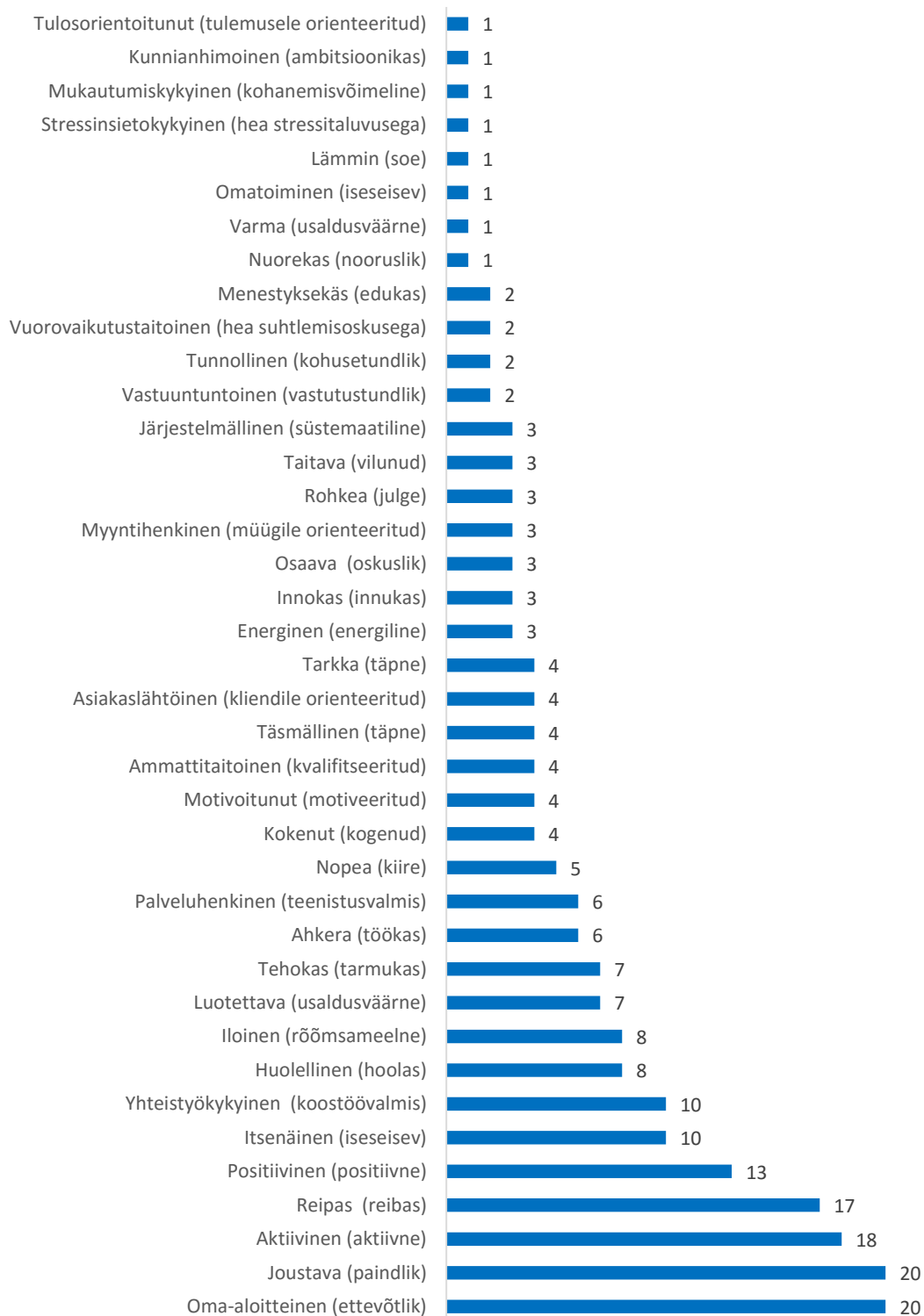

Diagramm 2. Soome töökuulutustes esinenud isiksuseomadusi tähistavad adjektiivid ja nende esinemissagedus.

5.3. Töökuulutustes hinnangumõistetena käituvad adjektiivid

Eesti ja Soome töökuulutuste analüüsi käigus eristus rühm adjektiive, mida traditsiooniliselt isiksuseomaduste sõnavara hulka ei loeta ning mida nimetatakse tinglikult hinnangumõisteteks.

Eesti töökuulutuste hulgast paigutusid hinnangumõistete alla 31 adjektiivi – *tore* (7), *meeldiv* (23), *särasilmne* (1). Soome töökuulutustes esines hinnangumõisteid vähem, ühel korral kasutati hinnangumõistena käsitletavat adjektiivi – *kannustava* (innustav) ja seitsmel korral *mukava* (tore).

5.4. Isiksuseomadusi tähistavate adjektiivide mõisterühmad Eesti töökuulutustes

100 eestikeelse töökuulutuse analüüsi käigus leitud 261 adjektiivi jaotati mõisterühmadesse. Adjektiivide süstematiseerimisel võeti aluseks Heili Orava isiksuseomaduste sõnavara klassifikatsioon. Seejuures on oluline märkida, et kompaktsuse ja lihtsuse huvides on siinses analüüsis esindatud vaid need mõisterühmad, millesse kuulub vähemalt üks esindaja. See tähendab, et soome- ja/või eestikeelses töökuulutuses on esinenud vähemalt üks sellesse rühma kuuluv adjektiiv. Adjektiivide süstematiseerimisel kasutas töö autor mallina Heili Orava poolt mõisterühmadesse paigutatud adjektiive. Kui mingisugune töökuulutuste analüüsi käitud leitud adjektiiv Orava mõisterühmade näitesõnade hulgast puudus, paigutati see leksikaalsemantilise analüüsi alusel sobivaimasse mõisterühma. Kokku moodustus adjektiivide mõisterühmadesse paigutamisel 24 mõisterühma.

Adjektiivide mõisterühmadesse paigutamisel selgub, et enim adjektiive kuulub mõisterühmadesse *korralikkus* (41), *sõbralikkus* (39), *teotahe* (37), *kohusetundlikkus* (32), *emotsionaalne seisund* (30). Need rühmad hõlmavad kokku 179 adjektiivi, mis moodustavad üle 2/3 kõigist eestikeelsetes töökuulutustes esinenud adjektiividest. Neile järgnevad *kiirus* (13), *enesehinnang* (11), *õpivõime ja- huvi* (10), *töökus* (10), *usaldusväärsus* (7), *abivalmidus* (6), *vastutustundlikkus* (4), *hoolivus* (4), *viisakus* (4), *julgus* (3), *koostöö* (2), *sihikindlus* (2), *intelligentsus* (2), *ihnus* (2), *avatus* (1), *edasipüüdlikkus* (1), *osavus* (0), *paindlikkus* (0), *suhtlusoskus* (0). Siinkohal loetakse esinemiskordade hulka ka seda, kui sama adjektiiv on esinenud mitu korda. Eestikeelsete

töökuulutuste seast ei leitud ühtegi adjektiivi, mis kuuluksid mõisterühmadesse *osavus* ja *paindlikkus*.

Huvitav on asjaolu, et *töökuse* mõisterühm paikneb sagedusloendis alles 10. kohal, hõlmates kokku 10 adjektiivi.

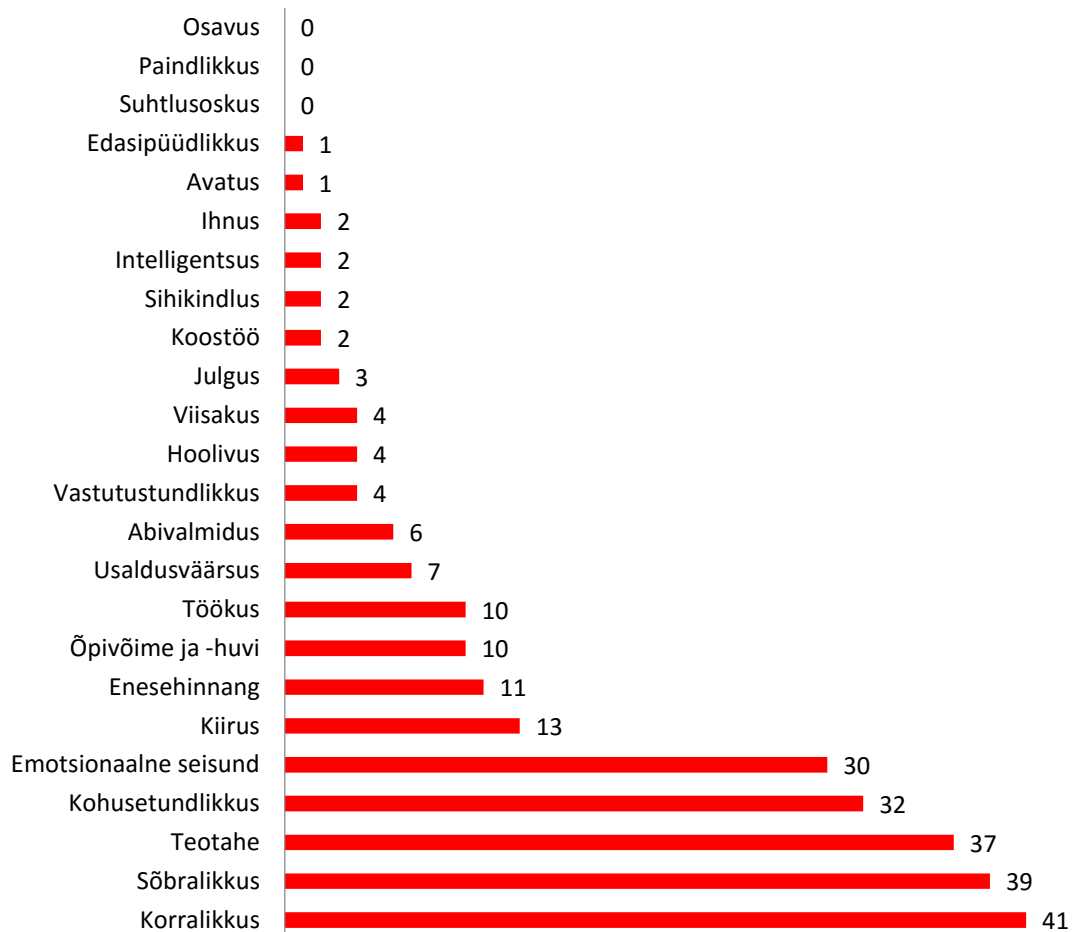

Diagramm 3. Eesti töökuulutustes esinenud adjektiivide mõisterühmad. Arv tulba lõpus tähistab adjektiivide hulka mõisterühmas.

5.5. Isiksuseomadusi tähistavate adjektiivide mõisterühmad Soome töökuulutustes

100 soomekeelse töökuulutuse analüüsi käigus leitud 216 adjektiivi jaotati mõisterühmadesse. Adjektiivide mõisterühmadesse paigutamisel selgub, et ülekaalukalt enim adjektiive kuuluvad *teotahte* mõisterühma (66), millele järgnevad *emotsionaalne seisund* (21), *paindlikkus* (20), *töökus* (19), *korralikkus* (16), *enesehinnang* (11), *koostöö* (10), *edasipüüdlikkus* (10), *usaldusväärsus* (8), *intelligentsus* (7), *osavus* (6), *kiirus* (5), *hoolivus* (5), *sihikindlus* (4), *julgus* (3), *suhtlusoskus* (2), *vastutustundlikkus* (2), *avatus* (1), *sõbralikkus* (0), *abivalmidus* (0), *õpivõime ja- huvi* (0), *viisakus* (0), *kohusetundlikkus* (0), *ihnus* (0). Siinkohal loetakse esinemiskordade hulka ka seda, kui sama adjektiiv on esinenud mitu korda. Soomekeelsetest töökuulutustest ei leitud ühtegi adjektiivi, mis kuuluksid mõisterühmadesse *sõbralikkus*, *abivalmidus*, *õpivõime ja- huvi*, *viisakus*, *kohusetundlikkus*, *ihnus*.

Suurima osakaaluga ehk enim adjektiive sisaldavateks mõisterühmadeks on *teotahte* (66), millele järgnevad *emotsionaalne seisund* (21), *paindlikkus* (20), *töökus* (19), *korralikkus* (16), *enesehinnang* (11) hõlmates kokku 153 adjektiivi, mis moodustavad üle 3/4 kõigist soomekeelsetes töökuulutustes esinenud adjektiividest. Ülejäänud 19 mõisterühma vahel jaguneb 63 adjektiivi. Ka soomekeelsetes töökuulutustes ei ole töökusega seotud adjektiivide mõisterühm esikohal, paiknedes sagedusloendis 19 vastega 4. kohal.

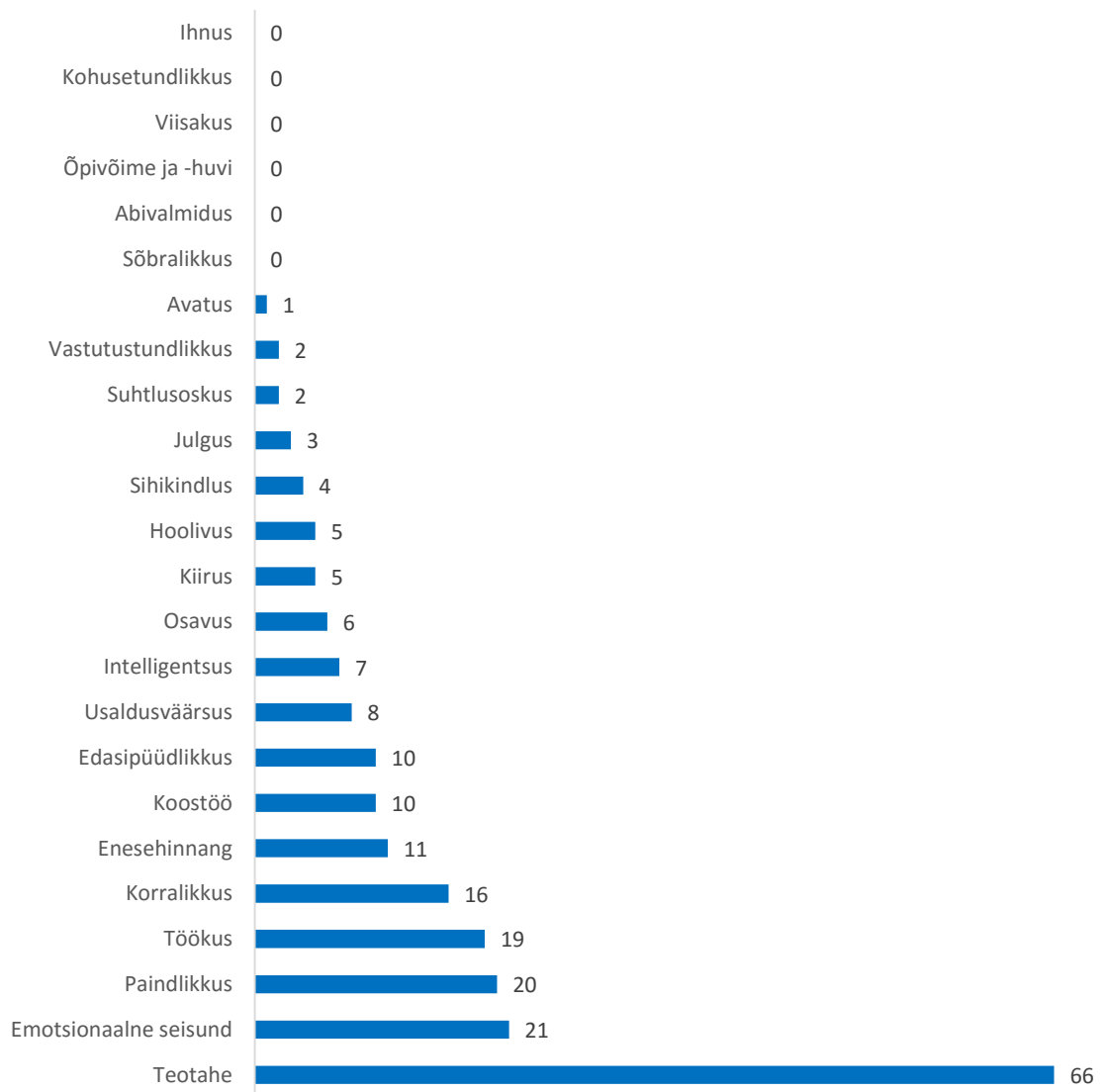

Diagramm 4. Soome töökuulutustes esinenud adjektiivide mõisterühmad.
Arv tulba lõpus tähistab adjektiivide hulka mõisterühmas

5.6. Eesti ja Soome isiksuseomadusi tähistavate adjektiivide mõisterühmade võrdlus

Pärast eesti- ja soomekeelsetest töökuulutustest leitud adjektiivide mõisterühmadesse paigutamist võrreldakse moodustunud 24 mõisterühma, eesmärgiga teada saada, kas ja millises ulatuses eri mõisterühmadesse kuuluvad eesti- ja soomekeelsetest töökuulutustest leitud adjektiivid ühtivad. Võrdleva analüüsi käigus selgus, et võrdlemisi samamahulisi isiksuseomaduste mõisterühmi on eesti ja soome töökuulutuste lõikes 10, milleks on *vastutustundlikkus* (4 ja 2)³, *usaldusväärsus* (7 ja 8), *suhtlusoskus* (0 ja 2), *sihikindlus* (2 ja 4), *julgus* (3 ja 3), *ihnus* (2 ja 0), *hoolivus* (4 ja 5), *enesehinnang* (11 ja 11), *emotsionaalne seisund* (30 ja 21), *avatus* (1 ja 1). Suurima amplituudiga olid 6 järgnevat mõisterühma: *sõbralikkus* (39 ja 0), *kohusetundlikkus* (32 ja 0), *teotahe* (37 ja 66), *korralikkus* (41 ja 16), *paindlikkus* (0 ja 20). Võttes võrdluseks 6 suurima eestikeelsete adjektiivide arvuga mõisterühmad, milleks on *korralikkus* (41), *sõbralikkus* (39), *teotahe* (37), *kohusetundlikkus* (32), *emotsionaalne seisund* (30) ja 6 suurima soomekeelsete adjektiivide arvuga mõisterühmad, milleks on *teotahe* (66), *emotsionaalne seisund* (21), *paindlikkus* (20), *töökus* (19), *korralikkus* (16), *enesehinnang* (11), näeme, et nii eesti kui soome adjektiivide mõisterühmade pingereas on esimese kuue seas mõisterühmad *teotahe* (37 ja 66), *emotsionaalne seisund* (30 ja 21), *korralikkus* (41 ja 16). Samas on mitmeid eestikeelsete isiksuseomaduste mõisterühmi, mille vasted soomekeelsete isiksuseomade mõisterühmade seas puuduvad või praktiliselt puuduvad, ja vastupidi. Nende hulka kuuluvad näiteks mõisterühmad *sõbralikkus* (39 ja 0), *kohusetundlikkus* (32 ja 0), *paindlikkus* (0 ja 20). *Töökuse* mõisterühma roll jääb nii eesti kui soome mõisterühmade seas jäänud pigem teisejärguliseks, sisaldades vastavalt 10 ja 19 *töökuse* mõisterühma kuuluvat adjektiivi. Huvitav on asjaolu, et *töökuse* mõisterühma kuuluvaid soomekeelseid adjektiive leiti töökuulutuste analüüsi käigus peaaegu kaks korda rohkem kui eesti töökuulutustest.

Analüüs annab aluse teatud mööndustega järeldada, et Eesti ja Soome töötisjatelt oodatakse suhteliselt samu isiksuseomadusi, kuna esiteks kattub eesti ja soome isiksuseomaduste mõisterühmade pingeridade võrdluses kolm isiksuseomadust ja teiseks

³ Esimene sulgudes olev arv tähistab eestikeelsete isiksuseomaduste mõisterühmas esindatud adjektiivide hulka, teine soome omade.

on eesti ja soome töökuulutuste lõikes 10 võrdlemisi samamahulist isiksuseomaduste mõisterühma. Samaaegselt vähendab selle väite paikapidavust see, et mitmetes mõisterühmades on kahe vaadeldava keele sama mõisterühma vahel suur amplituud – näiteks eestikeelsetes töökuulutustes esines 39 sõbralikkuse isiksuseomadusega soetud adjektiivi, soomekeelsetes töökuulutustes oli neid aga 0.

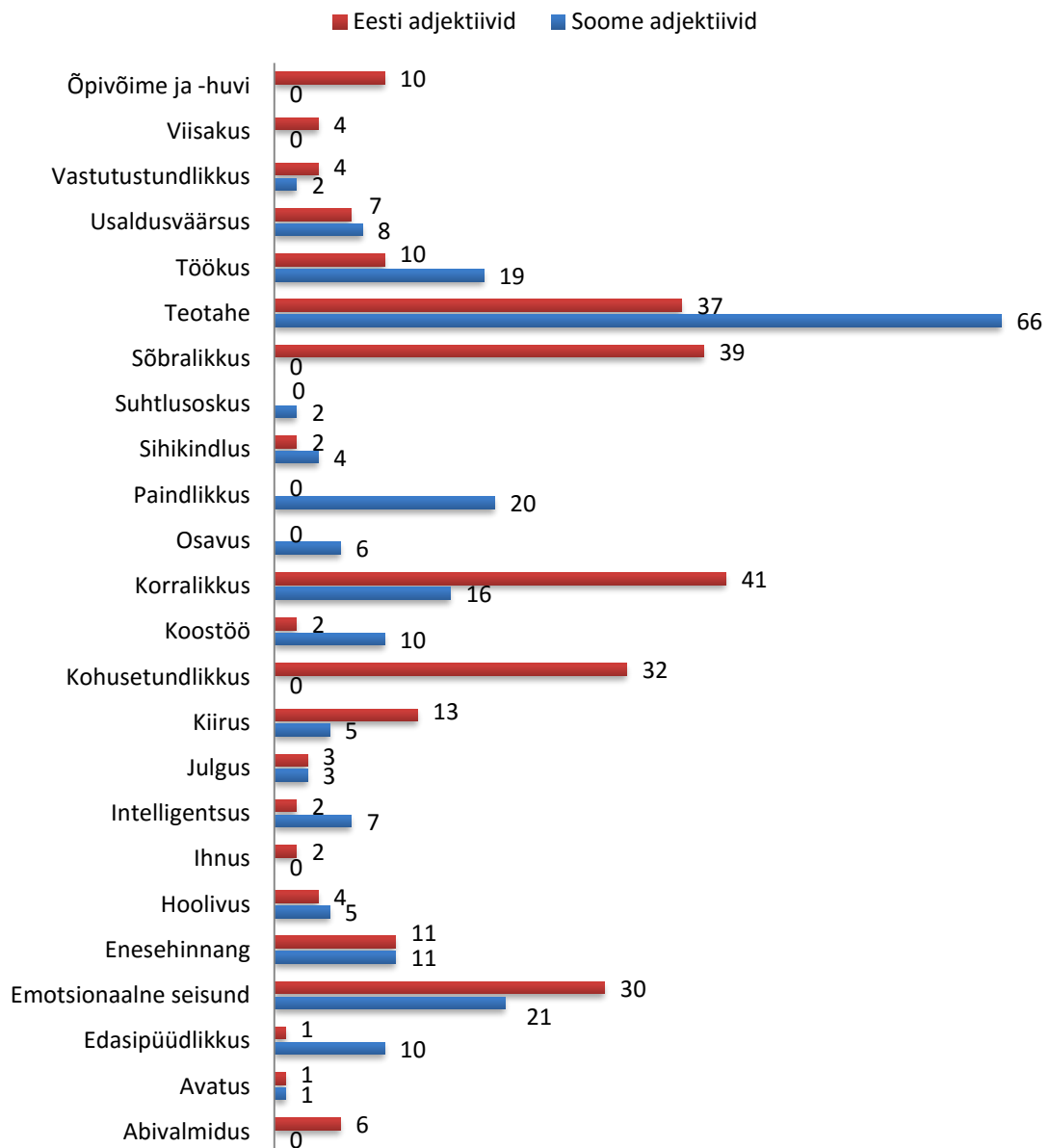

Diagramm 5. Eesti ja soome isiksuseomaduste mõisterühmade võrdlus. Arv tulba lõpus tähistab adjektiivide hulka mõisterühmas.

5.7. Eesti ja soome adjektiivide mõisterühmade jaotus

Analüüsi selles etapis jagatakse moodustunud isiksuseomaduste mõisterühmad Heili Orava klassifikatsioonist lähtudes omakorda kolme suuremasse kategooriasse, milleks on interpersonaalsed isiksuseomadused, intrapersonaalsed isiksuseomadused ja inimese väärtushinnangutel baseeruvad isiksuseomadused, millele lisanduvad hinnangumõisted. Eelmises analüüsi etapis olevate isiksuseomaduste mõisterühmade eelnimetatud kategooriatasse paigutumisel selgub, et ülekaalukalt enim eesti- kui soomekeelsete isiksuseomaduste mõisterühmi paigutub intrapersonaalsete isiksuseomaduste kategooriasse. Intrapersonaalsete isiksuseomaduste kategooriasse kuuluvaid adjektiive on eesti ja soome kuulutuste lõikes peaaegu ühepalju.

Interpersonaalsete isiksuseomaduste kategooria hõlmab endas märksa vähem adjektiive – eesti keeles 65 ja soome keeles 46. Inimese väärtushinnangutel baseeruvate isiksuseomaduste kategooriasse ei kuulunud eesti- ega soomekeelsetest töökuulutustest ühtki adjektiivi.

Analüüs näitab, et tööotsijalt eeldatakse üldiselt intrapersonaalseid ehk inimest n-ö omaette kirjeldavaid omadusi, mis avalduvad tema üldises tegevuses, kuid ei puuduta teisi inimesi.

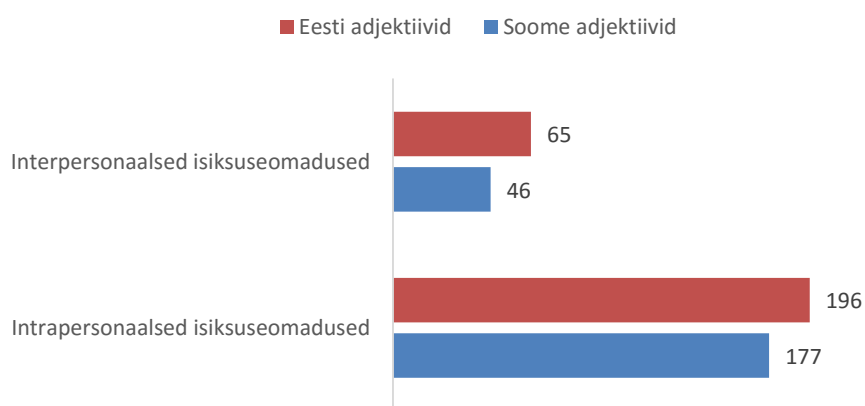

Diagramm 6. Eesti ja soome isiksuseomaduste kategooriate võrdlus. Arv tulba lõpus tähistab adjektiivide hulka kategoorias.

5.8. Otsesed autostereotüübid töökuulutustes

H. Pajupuu ja J. Lehtoneni uuringu tulemustest selgub, et eestlased iseloomustavad oma rahvust järgmiste positiivset omadust tähistavate adjektiividega: *töökas*, *tagasihoidlik*, *visa*, *kohusetundlik*, *tasakaalukas*, *edasipüüdlük*, *järjekindel* ja *rahulik*. H. Orava küsitlusele vastates iseloomustati eesti rahvust järgmiste positiivset omadust tähistavate adjektiividega: *töökas*, *edasipüüdlük*, *sõbralik*, *jonnakas*, *rahulik*, *tagasihoidlik* ja *abivalmis*. Adjektiivi *töökas* on töökuulutustes kasutatud kolm korda, *abivalmis* kuus korda, *kohusetundlik* 32 korda ja *sõbralik* 38 korda. Teisi adjektiive töökuulutustes ei esine.

Töökus on enimmainitud otsene autostereotüüp, kuid diagrammilt 3 (lk 23) selgub, et töökuse mõisterühma kuuluvaid adjektiive on Eesti töökuulutustes kasutatud vaid 10 korral. Edasipüüdlikkuse mõisterühma adjektiive on kasutatud töökuulutuses vaid korra. *Järjekindel*, *jonnakas* ja *visa* kuuluvad sihikindluse mõisterühma. Sellesse mõisterühma kuuluvaid adjektiive on töökuulutustes kasutatud kahel korral. Abivalmidust väljendavaid adjektiive on töökuulutustes kasutatud kuus korda. Kohusetundlikust hindavad Eesti tööandjad töökusest enam, kohusetundlikkuse mõisterühma kuuluvaid adjektiive on töökuulutustes kasutatud 32 korral. Otsesest autostereotüüpidest hindavad tööandjad enim sõbralikkust, sõbralikkuse mõisterühma kuuluvaid adjektiive leidub töökuulutustes 39.

Analüüs näitab, et tihti kattuvad otsesed autostereotüübid töökuulutustes kasutatud adjektiividega sõna-sõnalt ja ka mõisterühma keskmes on sama adjektiiv. Erandiks võib pidada töökuse mõisterühma, mille adjektiive kasutati töökuulutustes 10 korral, kuid vaid kolmel korral kasutati adjektiivi *töökas*. Sihikindluse mõisterühma saab paigutada kolm otsesest autostereotüüpi, kuid mõisterühma kuuluvaid adjektiive kasutati vaid kahel korral. Tööandjad hindavad mitmeid otseseid autostereotüüpe, kõige enam hinnatakse kohusetundlikkust ja sõbralikkust.

H. Pajupuu ja J. Lehtoneni uuringus iseloomustavad soomlased oma rahvust järgmiste positiivset omadust väljendavate adjektiividega: *töökas* (*ahkera*), *aus* (*rehellinen*), *visa* (*kestävä*). Adjektiivi *töökas* (*ahkera*) on Soome töökuulutustes kasutatud kuus korda. Adjektiive *aus* (*rehellinen*) ja *visa* (*kestävä*) pole töökuulutustes kasutatud.

Diagrammilt 4 (lk 25) selgub, et töökuse mõisterühma kuuluvaid adjektiive on töökuulutustes kasutatud 19 korral. *Visa (kestävä)* kuulub sihikindluse mõisterühma, selle mõisterühma adjektiive on kasutatud neljal korral.

Soome otseste autostereotüüpide seas oli vaid kolm positiivset omadust väljendavat adjektiivi. Sõna-sõnalt kattus otseste autostereotüübiga töökuulutustes kasutatud adjektiividest vaid *töökas (ahkera)*. Ka Soome töökuulutustes väljendatakse töökust mitmete erinevate adjektiividega. Seda tõestab see, et töökuse mõisterühma kuuluvaid adjektiive kasutati töökuulutustes 19 korral, kuid vaid kuuel korral kasutati adjektiivi *töökas (ahkera)*. Samuti kasutati töökuulutustes sihikindluse mõisterühma kuuluvaid adjektiive, kuid kordagi ei kasutatud samasse mõisterühma kuuluvat otsest autostereotüüpi *visa (kestävä)*.

Kokkuvõte

Töös uuriti isiksuseomadusi tähistavaid adjektiive Eesti ja Soome töökuulutustes. Analüüsimaterjaliks olid 100 juhuslikult valitud töökuulutust Eesti töövahendusportaalist *cvkeskus.ee* ja 100 juhuslikult valitud töökuulutust Soome töövahendusportaalist *mol.fi*. Isiksuseomadusi väljendavate adjektiivide analüüsimisel lähtuti Heili Orava väitekirjas esitatud mõisterühmadest, Hille Pajupuu ja Jaakko Lehtoneni uuringust ning H. Orava läbiviidud küsitlusest.

Eesti töökuulutustes esines 45 erinevat isiksuseomadust tähistavat adjektiivi 261 korral. Kõige enam kasutati adjektiivi *sõbralik* (38 korda), kasutuskordade arvult järgnesid *kohusetundlik* (32), *aktiivne* (25) ja *korrektne* (21). Soome töökuulutusi analüüsidest leiti 39 erinevat isiksuseomadust tähistavat adjektiivi. Need adjektiivid esinesid töökuulutustes 216 korral. Kõige enam kasutati adjektiive *oma-aloittenen* (ettevõtlik) ja *joustava* (paindlik), mõlemat adjektiivi kasutati 20 korral. Järgnesid *aktiivinen* (aktiivne, 18) ja *reipas* (reibas, 17). Eestikeelsetes töökuulutustes kasutati adjektiive mõnevõrra enam.

Erinevaid hinnangumõisteid oli eestikeelsetes töökuulutustes kolm (*tore*, *meeldiv*, *särasilmne*), neid kasutati 31 korral. Soomekeelsetes töökuulutustes kasutati kaht hinnangumõistet: *kannustava* (innustav), kasutati ühel korral; *mukava* (tore), kasutati seitsmel korral.

Isiksuseomadusi tähistavaid adjektiive mõisterühmadesse jagades selgus, et enim eestikeelseid adjektiive kuulus mõisterühmadesse *korralikkus* (41), *sõbralikkus* (39), *teotahe* (37), *kohusetundlikkus* (32), *emotsionaalne seisund* (30). Need rühmad hõlmasid kokku 179 adjektiivi, mis moodustasid üle 2/3 kõigist eestikeelsetes töökuulutustes esinenud adjektiividest. Soomekeelsete isiksuseomadusi väljendavate adjektiivide mõisterühmadesse paigutamisel selgus, et ülekaalukalt enim adjektiive kuulus *teotahte* mõisterühma (66), sellele järgnesid *emotsionaalne seisund* (21), *paindlikkus* (20), *töökus*

(19) ja *korralikkus* (16). Võrdleva analüüsi käigus selgus, et võrdlemisi samamahulisi isiksuseomaduste mõisterühmi on eesti ja soome töökuulutuste lõikes 10, suure amplituudiga kuus. Samas on mitmeid eestikeelsete isiksuseomaduste mõisterühmi, mille vasted soomekeelsete isiksuseomade mõisterühmade seas puuduvad või praktiliselt puuduvad, ja vastupidi.

Analüüs näitas, et nii Eesti kui Soome tööotsijatelt eeldatakse üldiselt intrapersonaalseid ehk inimest n-õ omaette kirjeldavaid omadusi, mis avalduvad tema üldises tegevuses, kuid ei puuduta teisi inimesi.

Eesti positiivseid otseseid autostereotüüpe töökuulutustes kasutatud adjektiividega võrreldes selgus, et tihti kattusid otsesed autostereotüübid töökuulutustes kasutatud adjektiividega sõna-sõnalt ja ka mõisterühma keskmes oli sama adjektiiv. Erandiks oli töökuse mõisterühm. Soome positiivsed otsesed autostereotüübid kattusid töökuulutustes kasutatud adjektiividega vähem. Sõna-sõnalt kattus otsese autostereotüübiga töökuulutustes kasutatud adjektiividest vaid *töökas* (*ahkera*). Samas peegeldusid positiivsed otsesed autostereotüübid mõisterühmades.

Töö sissejuhatuses püsitati kolm hüpoteesi:

1. Eesti ja Soome töökuulutustes kasutatakse sarnaseid isiksuseomadusi tähistavaid adjektiive. Hüpoteesi aluseks on asjaolu, et eestlased ja soomlased on naaber- ja sugulasrahvad, mistõttu võib oletada, et Eesti ja Soome tööandjad väljendavad isiksuseomadusi sarnaselt.
2. Eesti ja Soome töökuulutustes oodatakse töölekandideerijalt sarnaseid isiksuseomadusi ja see väljendub mõisterühmade sarnasuses.
3. Positiivsed omadused, mida eestlased ja soomlased enda juures näevad (otsesed autostereotüübid), on ka tööandjale olulised. Rahvusega seostatavad positiivsed omadused on kujunenud üsna sarnases kultuuriruumis. Kuna tööandjad on osa sellest kultuuriruumist, võib oletada, et ka nemad seostavad oma rahvusega samu positiivseid omadusi ja otsivad selliste omadustega töötajaid.

Võrreldes Eesti ja Soome töökuulutustes kasutatud adjektiiviloetelude 10 enimkasutatud adjektiivi, selgus, et Eesti ja Soome loetelus kattus 4 adjektiivi. Kõikide adjektiivide võrdlus näitas, et kasutatud on sarnaseid adjektiive, nende kasutussagedus oli aga Eesti ja Soome töökuulutustes erinev. Kuigi esines ka erinevusi, võib eeltoodu põhjal väita, et

üldiselt kasutasid Eesti ja Soome tööandjad sarnaseid isiksuseomadusi tähistavaid adjektiive. Seega leiab esimene hüpotees kinnitust.

Võrreldes Eesti ja Soome mõisterühmi selgus, et võrdlemisi samamahulisi isiksuseomaduste mõisterühmi oli eesti ja soome töökuulutuste lõikes 10. Kuid kuna esines kuus suure amplituudiga rühma ning leidis ka mitmeid eestikeelsete isiksuseomaduste mõisterühmi, mille vasted soomekeelsete isiksuseomade mõisterühmade seas puudusid või praktiliselt puudusid (ja vastupidi), leiab töö autor, et teine hüpotees ei leidnud kinnitust.

Kolmas hüpotees sai kinnitust, analüüs näitas, et tihti kattusid eestlaste positiivsed otsesed autostereotüübid töökuulutustes kasutatud adjektiividega sõna-sõnalt ja ka mõisterühma keskmes oli sama adjektiiv. Soome töökuulutustes oli sõnasõnalist kattuvust vähem, kuid otsesed autostereotüübid (välja arvatud *aus*), peegeldusid mõisterühmades.

Bakalaureusetöö teemat on võimalik tulevikus edasi uurida. Näiteks saab analüüsida, milliseid adjektiive kasutab tööandja oma ettevõtte ja pakutava töö kirjeldamiseks.

Kirjandus

Dixon, R. M. W., Alexandra Y. Aikhenvald 2004. Adjective classes : a cross-linguistic typology. Oxford: Oxford University Press.

Allik, Jüri, Anu Realo, Kenn Konstabel 2003. Isiksusepsühholoogia. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

EKK = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2000. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Lavón, Liisa 2001. Mitä työpaikkailmoitus kertoo? Sanomalehtien työpaikkailmoitusten analyysia. Turku: Kirjapaino Grafia Oy. Turun Kauppakorkeakoulun Julkaisuja.

Orav, Heili 2006. Isiksuseomaduste sõnavara semantika eesti keeles. Dissertationes linguisticae Universitatis Tartuensis 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Orav, Heili, Vainik, Ene 2005. Tee tööd ja näe vaeva, ... aga ikka oled vihane. Keel ja Kirjandus, 4, 257–277.

Pajupuu, Hille 1995. Eestlaste ja soomlaste kommunikatsioonikäitumise tagamaadest. – Keel ja Kirjandus, 767–776.

Pajusalu, Renate 2009. Sõna ja tähendus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. Tartu Ülikooli Kirjastus.

SESS 2007 = Soome-eesti seletav sõnaraamat. Tallinn: TEA Kirjastus.

CV Keskus. <http://www.cvkeskus.ee>. Vaadatud 17.05.2013.

TE-palvelut. <http://www.mol.fi>. Vaadatud 18.05.2013.

Henkilökohtaisia ominaisuuksia kuvaavat adjektiivit virolaisissa ja suomalaisissa työpaikkailmoituksissa. Tiivistelmä

Työssä tutkittiin henkilökohtaisia ominaisuuksia ilmaisevia adjektiiveja virolaisissa ja suomalaisissa työpaikkailmoituksissa. Analysointimateriaalina oli 100 satunnaisesti valittua työpaikkailmoitusta virolaiselta työpalvelun sivulta *cvkeskus.ee* ja 100 satunnaisesti valittua työpaikkailmoitusta suomalaiselta hakusivulta *mol.fi*. Henkilökohtaisia ominaisuuksia ilmaisevien adjektiivien analysoinnissa tukeuduttiin Heili Oravan väitöskirjassa esitettyihin käsiteryhmiin, Hille Pajupuun ja Jaakko Lehtosen tutkimukseen virolaisten ja suomalaisten auto- ja heterostereotyyppesitä ja Heili Oravan järjestettyyn kyselyyn.

Virolaisissa työpaikkailmoituksissa ilmestyi 45 erilaista henkilökohtaista ominaisuutta merkitsevää adjektiivia 261 kertaa. Eniten käytettiin adjektiivia *sõbralik* (*ystävällinen*), yhteensä 38 kertaa. Suomalaisia työpaikkailmoituksia analysoidessa löydettiin 39 erilaista henkilökohtaista ominaisuutta merkitsevää adjektiivia. Niitä adjektiiveja ilmestyi työpaikkailmoituksissa 216 kertaa. Eniten käytettiin adjektiiveja *oma-aloittelen* ja *joustava*. Virolaisissa työpaikkailmoituksissa oli kolme erilaista arvioinnin käsitettä – *tore*, *meeldiv*, *särasilmne* (*mukava*, *mielyttävä*, *kirkassilmäinen*), niitä käytettiin 31 kertaa. Suomenkielisissä työpaikkailmoituksissa käytettiin kahta arvioinnin käsitettä: *kannustava* (käytettiin yhden kerran) ja *mukava* (seitsemän kertaa). Henkilökohtaisia ominaisuuksia merkitseviä adjektiiveja käsiteryhmiin jakaessa kävi ilmi, että eniten adjektiiveja kuului käsiteryhmiin *kunnollisuus* (41), *ystävällisyys* (39), *oma-aloitteisuus* (37).

Suomenkielisiä henkilökohtaisten ominaisuuksien adjektiiveja käsiteryhmiin jakaen selvisi, että ilmeisesti eniten adjektiiveja kuului oma-aloitteisuuden käsiteryhmään (66), sen jälkeen emotionaalisen tilanteen käsiteryhmään (21) ja joustavuuden käsiteryhmään (20).

Vertailevassa analysoinnissa kävi ilmi, että samankokoisia henkilökohtaisten ominaisuuksien käsiteryhmiä on virolaisissa ja suomalaisissa työpaikkailmoituksissa yhteensä 10, isolla amplitudilla kuusi. Sekä virolaisilta että suomalaisilta työnhakijoilta odotetaan yleisesti intrapersonaalisia ominaisuuksia. Virolaiset positiiviset autostereotyypit yhtyivät työpaikkailmoituksissa käytettyihin adjektiiveihin usein kokonaan ja myös käsiteryhmän keskellä oli sama adjektiivi. Suomalaiset positiiviset suorat autostereotyypit yhtyivät työpaikkailmoituksissa käytettyihin adjektiiveihin vähemmän.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Alan Vladimirov

(sünnikuupäev: 13.01.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Isiksuseomadusi tähistavad adjektiivid Eesti ja Soome töökuulutustes“ ,

mille juhendaja on dotsent Heinike Heinsoo,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 15.06.2016